

Received:	27-12-2024
Revised:	30-01-2025
Accepted:	03-02-2025

โมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในกลุ่ม
จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1
Learning Extension Model to Become Agricultural Entrepreneurs of Young Smart
Farmers in Lower Northeastern Province Group 1

ศรีสุดา ศรีละ^{*1}

Seesuda Seela

Seesudapam110782@gmail.com

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ²

Benchamas Yooprasert

yooprasertb@gmail.com

สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม²

Sineenuch Khрутmuang Sanserm

tukstou@hotmail.com

ปริญญารัตน์ ภูศิริ³

Parinyarat Poosiri

p_poosiri@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพการเรียนรู้และความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ 2) การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ 3) การส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของนักส่งเสริมการเกษตร 4) ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ 5) สร้างและประเมินโมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร ของเกษตรกรรุ่นใหม่

* Corresponding Author

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Student in Doctor of School of Agricultural and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University

² สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Agricultural and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University

³ งานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

Agricultural Extension Research and Development Division, Department of Agricultural Extension

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี ศึกษากับประชากร 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) เกษตรกรรุ่นใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ในจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์ บุรีรัมย์ จำนวน 1,800 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาร์ ยามาเน ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ จำนวน 327 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยวิธีจับสลาก 2) เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ จังหวัดละ 2 คน รวม 8 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา 3) นักส่งเสริมการเกษตรที่ทำงานกับเกษตรกรรุ่นใหม่ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ประกอบด้วย นักส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัด คัดเลือกตัวแทนโดยเจาะจง จังหวัดละ 1 คน รวม 4 คน นักส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ คัดเลือกตัวแทนโดยเจาะจงทุกอำเภอใน 4 จังหวัด รวมจำนวน 92 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติพรรณนา การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรรุ่นใหม่ ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ และมีความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาความรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการ ในระดับมาก ในด้านคุณภาพสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย การจัดการธุรกิจและการตลาดผลผลิตทางการเกษตร การเพิ่มผลผลิต และการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน 2) การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ มีองค์ความรู้ ที่สำคัญในการเป็นผู้ประกอบการเกษตร ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การแปรรูปและการขออนุญาตสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) นวัตกรรมทางด้านการเกษตร และการทำตลาดออนไลน์ 3) สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักส่งเสริมเกษตร พบว่า นักส่งเสริมการเกษตร ส่วนใหญ่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรในประเด็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับการทำงาน ให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้จริง โดยส่วนใหญ่ส่งเสริมความรู้ในเรื่องการทำการเกษตร และมีวิธีการส่งเสริมผ่านช่องทางไลน์ซึ่งเป็นสื่อออนไลน์ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร เชิงบวก ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความต้องการส่งเสริมด้านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ความต้องการส่งเสริมด้านเนื้อหาความรู้ ปัจจัยเชิงลบ ได้แก่ การได้รับการส่งเสริมการเตรียมการส่งเสริมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ 5) โมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในกลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) แหล่งข้อมูลการเรียนรู้ คือ สมาชิกในครัวเรือน สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ ผู้เชี่ยวชาญ และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดการรวมกลุ่มชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (2) เนื้อหาความรู้ เน้นการเรียนรู้ด้านการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย การจัดการธุรกิจและการตลาดผลผลิตทางการเกษตร การเพิ่มผลผลิต การผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การแปรรูปและการขออนุญาต อย. นวัตกรรมทางด้านการเกษตร และการทำตลาดออนไลน์ (3) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง โดยเน้นให้เกษตรกรรุ่นใหม่รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง และการมีอิสระในการเรียนรู้ (4) ผลการส่งเสริมกับเกษตรกรรุ่นใหม่ คือการเป็นผู้ประกอบการเกษตร ที่มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติด้านการผลิต ทางเกษตรและด้านธุรกิจเกษตรและการตลาด และจากการประเมินความคิดเห็นต่อโมเดลที่สร้างขึ้นนี้พบว่าโมเดล มีความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: โมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้, ผู้ประกอบการเกษตร, เกษตรกรรุ่นใหม่

Abstract

The purposes of this research were to study 1) the learning conditions and the need for learning extension to become the agricultural entrepreneurs of young smart farmers, 2) the learning of young smart farmers who were model agricultural entrepreneurs, 3) there was the learning extension to young smart farmers to become the agricultural entrepreneurs of the agricultural extensionists, 4) factors that affected learning extension as the agricultural entrepreneurs of young smart farmers, 5) there was the creation and evaluation of a learning extension model to become the agricultural entrepreneurs of young smart farmers.

This research was mixed methods research with 3 population groups: 1) the 1,800 young smart farmers in the lower northeastern region such as Nakhon Ratchasima, Chaiyaphum, Surin, and Buriram provinces. The sample size was determined by Taro Yamane's formula which had an error value of 0.05. The sample size was 327 people using the simple random sampling by lottery method; 2) A total of 8 young smart farmers (2 people from each province) were selected as the model agricultural entrepreneurs. The data were collected by in-depth interviews and analyzed by content analysis; 3) Agricultural extensionists who worked with young smart farmers in the lower northeastern provincial group 1. They consisted of the provincial agricultural extensionists. Representatives of 1 person per province, totaling 4 people were selected specifically; A total of 88 district agricultural extensionists were specifically selected as representatives from all districts of 4 provinces. Therefore, the total number of district and provincial agricultural extensionists was 92 people. Data were collected by questionnaires and analyzed by using descriptive statistics, multiple regression analysis, and content analysis.

The results of this research found that 1) It was a high level of the received learning extension and the required learning extension of overall knowledge content. There was a need for a standard of quality of safe agricultural products, business management and agricultural product marketing, agricultural productivity, and production of standardized agricultural products at a high level. 2) Young smart farmers were the model agricultural entrepreneurs who had the learned important knowledge to be agricultural entrepreneurs. It consisted of accessing the fund sources, processing and asking permission from the Food and Drug Administration (FDA), agricultural innovations, and online marketing. 3) The learning extensional conditions of agricultural extensionists found that they mostly promoted the learning for young smart farmers to be agricultural entrepreneurs who could link learning to be consistent with work and apply the obtained knowledge in practice. They mostly promoted farming knowledge and used social media such as Line application. 4) Factors that affected learning extension to be the agricultural entrepreneurs as follows. Positive factors included experience in farming, participation of group members, the promotional requirement for the learning extensional process, and the promotional requirement for knowledge content. Negative factors included the promotional receiving in the preparation steps of learning extension and the steps of learning evaluation. 5) A learning extension model to be the agricultural entrepreneurs of young smart farmers in the lower northeastern provincial group 1 that was created. It consisted of 4 main components: (1) learning information sources were household members, members of the young smart farmer network, experts, and information technology, which promoted learners to group the professional learning communities; (2) knowledge content emphasized learning on the production of safe agricultural products, business management and agricultural product marketing, agricultural productivity, production of standardized agricultural products, accessing the fund sources, processing and asking permission from the FDA, agricultural innovations, and online

marketing; (3) the learning extension process was self-directed learning that emphasized the young smart farmers being responsible for their learning and having independent learning; (4) the results of the extension on young smart farmers showed that they were agricultural entrepreneurs with knowledge and skills in the practices of agricultural production, farm business, and marketing. The evaluation result of opinions on the created model was found that the model had the highest benefit, suitability, and possibility.

Keywords: Learning extension model, Agricultural entrepreneur, Young Smart Farmer

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยต้องเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสภาวะสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความก้าวหน้า ทางนวัตกรรมเทคโนโลยีต่างๆ ที่ทำให้ระบบการเกษตรตั้งแต่การเกษตรระดับต้นน้ำ กลางน้ำจนถึงปลายน้ำเปลี่ยนแปลงไป จากการรายงานของ Department of Agricultural Extension (2023, pp.1-5) คาดการณ์ว่าใน ปี พ.ศ. 2568 ประเทศไทย จะมีสถานการณ์และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการส่งเสริมการเกษตร ที่สำคัญ ได้แก่ สภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ต่อภาคเกษตร โครงสร้างประชากรโลกเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การขยายตัวของความเป็นเมือง และมาตรการกีดกันทางการค้า ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัย ที่ส่งผลกระทบต่อการส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันและอนาคต ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรรุ่นใหม่ เพื่อทดแทนแรงงานภาคการเกษตร จากปัญหาโครงสร้างประชากรโลกเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้มุ่งเน้น ให้มีการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยการเพิ่มการจ้างงานในภาคการเกษตร เพื่อดึงดูดแรงงานวัยหนุ่มสาว และยกระดับอาชีพเกษตรกรรมให้มีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น มีความภาคภูมิใจในอาชีพ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) หมายความว่า 1 ไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง โดยเป้าหมายที่ 3 การเพิ่มศักยภาพและบทบาทของผู้ประกอบการเกษตรในฐานะหุ้นส่วนเศรษฐกิจของห่วงโซ่อุปทานที่ได้รับส่วนแบ่งประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ และชัยภูมิ มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อเป็นพื้นที่เกษตรกรรม 22.16 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 69.0 ของพื้นที่กลุ่มจังหวัด สำหรับยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลุ่มจังหวัด ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความสามารถในการแข่งขัน ด้านการเกษตรสร้างมูลค่านำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปหรือเพิ่มมูลค่าผ่านขั้นตอนต่างๆ และการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการ ยุคใหม่ที่มีความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ จากการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาด้านการเกษตร ได้แก่ เกษตรกรเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตรได้น้อย เกษตรกรขาดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการตั้งแต่การผลิตจนถึงการเก็บเกี่ยวแปรรูปและเพิ่มมูลค่า ต้นทุนการผลิตและการแปรรูปสินค้าเกษตรสูงขึ้น ขาดแคลนแรงงานคนรุ่นใหม่ที่จะทำงานในภาคเกษตร ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ ขาดความรู้ในการบริหารจัดการ ด้านการตลาด ด้านการผลิต การแปรรูป เทคโนโลยี นวัตกรรมและการส่งออก เกษตรกรขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง เกษตรกรมีหนี้สินภาคการเกษตรสูง และสินค้าเกษตรมีผลผลิตภาพต่ำ (Integrated Provincial Administration Committee, Lower Northeastern Region Provincial Group 1, 2024, p.230)

จากสถานการณ์ดังกล่าว การวิจัยเพื่อพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อให้เป็นผู้ประกอบการด้านการเกษตร จึงมีความสำคัญและจำเป็นมาก ที่นักส่งเสริมการเกษตรต้องส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ ได้พัฒนาตนเองจนสามารถเป็นผู้ประกอบการเกษตร จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาโมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้และความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่
2. เพื่อศึกษาการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ
3. เพื่อศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของนักส่งเสริมการเกษตร
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่
5. เพื่อสร้างและประเมินโมเดลการส่งเสริมเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

วิธีการวิจัย

เชิงปริมาณ

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาสภาพการเรียนรู้และความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ประชากรคือ เกษตรกรรุ่นใหม่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์ บุรีรัมย์ จำนวน 1,800 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรทาโร ยามาเน ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ จำนวน 327 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยวิธีจับสลาก การเก็บข้อมูลจากเกษตรกรรุ่นใหม่เหล่านี้โดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติพรรณนา

เชิงคุณภาพ

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จังหวัดละ 2 คน รวม 8 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

เชิงปริมาณ

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร ของนักส่งเสริมการเกษตร กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัด คัดเลือกตัวแทนโดยเจาะจง จังหวัดละ 1 คน รวม 4 คน นักส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ คัดเลือกตัวแทนโดยเจาะจงทุกอำเภอใน 4 จังหวัด รวม 92 คน การเก็บข้อมูลจากเกษตรกรรุ่นใหม่และนักส่งเสริมการเกษตรเหล่านี้ โดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติพรรณนา

4. วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยการนำข้อมูลจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มาวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ

เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

5. วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร เพื่อสร้างโมเดลการส่งเสริมเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อให้เป็นผู้ประกอบการเกษตร ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ประชากรเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จังหวัดละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน นักส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวข้องจังหวัดละ 1 คน รวม 4 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อให้เป็นผู้ประกอบการเกษตร จังหวัดละ 2 คน รวม 8 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการพัฒนาโมเดลการส่งเสริมเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อให้เป็นผู้ประกอบการเกษตร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา 3) การประเมินโมเดลการส่งเสริมเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรในกลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ประชากร คือเกษตรกรรุ่นใหม่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 30 คน เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ คัดเลือกจังหวัดละ 1 คน รวม 4 คน นักส่งเสริมการเกษตรที่ทำงานส่งเสริม กับเกษตรกรรุ่นใหม่ จังหวัดละ 2 คน รวม 8 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร ของเกษตรกรรุ่นใหม่ รวม 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสนทนากลุ่ม การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์กับเกษตรกรรุ่นใหม่ 30 รายและใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ นักส่งเสริมเกษตรกรที่ทำงานส่งเสริมกับเกษตรกรรุ่นใหม่ และผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยใช้สถิติพรรณนาและวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการเรียนรู้และความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีดังนี้

1.1 สภาพทางสังคม พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 40.33 ปี จบการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร โดยร้อยละ 43.4 เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ร้อยละ 53.8 ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 42.2 มีประสบการณ์ ในการทำการเกษตรอยู่เฉลี่ย 8.92 ปี ร้อยละ 68.8 ได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการเกษตร ร้อยละ 83.8 ไม่มีการจดทะเบียนการค้าที่เกี่ยวกับธุรกิจเกษตร

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ พบว่า ร้อยละ 66.1 เกษตรกรรุ่นใหม่มีการถือครองพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของครอบครัว รองลงมา ร้อยละ 51.9 เป็นของตนเอง ร้อยละ 29.0 มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด จำนวน 1-10 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 27.5 มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด จำนวน 11-20 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.66 ไร่ มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.49 คน และแรงงานนอกครัวเรือน เฉลี่ย 2.99 คน มีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย 163,971.38 บาทต่อ

1.3 สภาพการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกร มีรายละเอียดดังนี้

การได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ จากการศึกษา พบว่า

- ขั้นตอนเตรียมการส่งเสริมการเรียนรู้ เกษตรกรร้อยละ 86.5 ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านการวิเคราะห์ วางแผนบริหารจัดการผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ร้อยละ 83.5 ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับ การจัดระบบการเรียนรู้เพื่อการบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง และการสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้กับเป้าหมายการเรียนรู้เท่ากัน

- การดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ เกษตรกรรุ่นใหม่ ร้อยละ 85.6 ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้การเชื่อมโยง การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการทำงานและการดำรง ชีวิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ให้สามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้งานได้จริงมากที่สุด และร้อยละ 85.3 ได้รับการประยุกต์ความรู้ไปใช้ในประเด็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในวิชาชีพของเกษตรกรรุ่นใหม่

- ขั้นตอนประเมินผลการเรียนรู้ เกษตรกรรุ่นใหม่ ร้อยละ 82.6 ได้รับการกำหนดแหล่งข้อมูล ทั้งจากเจ้าหน้าที่ และผ่านทางระบบสารสนเทศและการสื่อสารอื่นๆ เช่น Internet, Mobile Phone, Smart Phone ร้อยละ 82.6 มีการนำข้อมูลการประเมินผล การเรียนรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอาชีพของตนเองได้มากที่สุด

1.4 ระดับความต้องการในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่

ความต้องการในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ขั้นตอนการเตรียมการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) ทั้งนี้มีความต้องการในระดับมากที่สุดทุกประเด็น ได้แก่ ความต้องการให้เกษตรกรรุ่นใหม่รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ($\bar{X} = 4.14$) การเน้นให้เกษตรกรมีอิสระในการคิดและการตัดสินใจทางการเรียนรู้ ใช้การเรียนรู้ในการกำกับตนเองเป็นสำคัญ ($\bar{X} = 4.14$) และการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ให้เกษตรกรรุ่นใหม่ สามารถวางแผนและจัดระบบการเรียนรู้ เพื่อการบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.14$)

ความต้องการในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ขั้นตอนการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ มีความต้องการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) ซึ่ง มีความต้องการในระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ การเชื่อมโยงการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการทำงานและการดำรงชีวิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ ให้สามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้งานได้จริงอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.22$)

และมีความต้องการในระดับมาก 1 ประเด็น คือ การใช้และการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติเป็นแนวทาง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.20$)

ความต้องการในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ขั้นตอนการประเมินผล มีความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$) ซึ่งมีความต้องการในระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ การนำข้อมูลการประเมินผลการเรียนรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอาชีพของตนเองได้ ($\bar{X} = 4.18$) และการกำหนดแหล่งข้อมูล ทั้งจากเจ้าหน้าที่ และผ่านทางระบบสารสนเทศ และการสื่อสารอื่นๆ เช่น Internet, Mobile Phone, Smart Phone เป็นต้น ($\bar{X} = 4.16$)

1.5 การได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้และความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเนื้อหาความรู้

การได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเนื้อหาความรู้ พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ร้อยละ 89.6 ได้รับความรู้ เกี่ยวกับคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค รองลงมา ร้อยละ 89.3 ได้รับความรู้เกี่ยวกับการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม และร้อยละ 88.7 ได้รับความรู้ในเรื่องการทำการเกษตร

ความต้องการการส่งเสริมในด้านเนื้อหาความรู้ ในภาพรวมมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ความรู้เกี่ยวกับคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค ($\bar{X} = 4.24$) ความรู้ด้านการจัดการธุรกิจและการตลาดผลผลิตทางการเกษตร ($\bar{X} = 4.23$) และมีความต้องการ อยู่ในระดับมาก คือ ความรู้ด้านการจัดการกระบวนการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและความรู้การผลิตที่ได้มาตรฐาน GAP GMP เกษตรอินทรีย์ หรือมาตรฐานอื่นๆ ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$)

1.6 การได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้และความต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ ผลการศึกษาตามลำดับดังนี้

การได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ ผลการศึกษาตามลำดับดังนี้

- การส่งเสริมการเรียนรู้แบบกลุ่ม พบว่าเกษตรกรร้อยละ 90.5 ได้รับการฝึกอบรม รองลงมา ร้อยละ 87.8 มีการสาธิต และการศึกษาดูงาน
- การส่งเสริมการเรียนรู้แบบบุคคล พบว่าร้อยละ 86.5 เกษตรกรรุ่นใหม่ มีนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร มาเป็นพี่เลี้ยง รองลงมา ร้อยละ 85.3 มีการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน
- การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ ร้อยละ 82.6 ผ่านทางไลน์ รองลงมา ร้อยละ 82.0 ผ่านทางเฟซบุ๊ก

1.7 ความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ ผลการศึกษาตามลำดับดังนี้

ความต้องการการส่งเสริมในวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในภาพรวมมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$) ตามลำดับดังนี้

- การส่งเสริมการเรียนรู้แบบกลุ่ม พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่มีความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้แบบกลุ่ม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$) โดยต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีการสาธิต ($\bar{X} = 4.20$) การศึกษาดูงาน ($\bar{X} = 4.17$) และการฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.16$)
- การส่งเสริมการเรียนรู้แบบบุคคล พบว่า พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่มีความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ แบบบุคคลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$) โดยต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่เป็นพี่เลี้ยง ($\bar{X} = 4.13$) การเรียนรู้ผ่านผู้นำ ($\bar{X} = 4.09$) และการเยี่ยมเยียนที่บ้านและไร่นาแบบนิเทศ ($\bar{X} = 4.09$)
- การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่มีความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ ผ่านออนไลน์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$) โดยต้องการผ่านช่องทาง เฟซบุ๊ก ($\bar{X} = 4.18$) และไลน์ ($\bar{X} = 4.15$)

2. ผลการศึกษาการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก เฉียงเหนือตอนล่าง 1 จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้มีการกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาธุรกิจเกษตรของตนเองเป็นหลัก วางแผนการเรียนรู้ การผลิตผล การแปรรูป การจำหน่าย ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน และมีการประเมินผลการเรียนรู้ในแบบการประเมินผลประกอบการทางธุรกิจ

2) เนื้อหาการเรียนรู้ ส่วนมากผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบมีความรู้เรื่องการทำธุรกิจเกษตรเป็นทุนเดิม กล่าวคือ มีประสบการณ์ในด้านการทำธุรกิจ และองค์ความรู้เรื่องการผลิต การตลาด การแปรรูปเบื้องต้น เนื้อหาที่เรียนรู้ส่วนใหญ่คือการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า การพัฒนาสายพันธุ์พืชสัตว์ และการเพิ่มรอบการผลิต

3) วิธีการเรียนรู้โดยขึ้นตนเอง ส่วนใหญ่เริ่มต้นเรียนรู้จากครอบครัว สื่อออนไลน์ เครือข่ายเกษตรกร สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี หน่วยงานราชการ

4) การขยายผล ส่วนใหญ่นำมาขยายผล ทดลองปฏิบัติ ดัดแปลงให้เหมาะกับพื้นที่ของตนเองเมื่อเกิดความชำนาญ สร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเองและเป็นผู้รับซื้อผลผลิต

3. ผลศึกษาสภาพการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของนักส่งเสริมการเกษตร ในการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีรายละเอียดดังนี้

3.1 สภาพพื้นฐานของนักส่งเสริมการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 38.59 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอายุราชการเฉลี่ย 6.20 ปี ประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่เฉลี่ย 2.95 ปี

3.2 สภาพการผลการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักส่งเสริมการเกษตร ด้านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่

- ขั้นการเตรียมการส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า นักส่งเสริมการเกษตรร้อยละ 94.6 มีการเน้นให้เกษตรกรมีอิสระในการคิด และการตัดสินใจทางการเรียนรู้ ใช้การเรียนรู้ในการกำกับตนเองเป็นสำคัญ และร้อยละ 92.4 เน้นให้เกษตรกรรุ่นใหม่รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

- ขั้นการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า นักส่งเสริมการเกษตรร้อยละ 97.8 มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการทำงานและการดำรงชีวิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ ให้สามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้งานได้จริงและการประยุกต์ความรู้ไปใช้ในประเด็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในวิชาชีพของเกษตรกรรุ่นใหม่

- ขั้นการประเมินผลการเรียนรู้โดย พบว่า นักส่งเสริมการเกษตรร้อยละ 90.2 มีการกำหนดแหล่งข้อมูล ทั้งจากเจ้าหน้าที่ และผ่านทางระบบสารสนเทศและการสื่อสารอื่นๆ เช่น Internet, Mobile Phone, Smart Phone และร้อยละ 89.1 นำข้อมูลการประเมินผลการเรียนรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอาชีพของตนเองได้

3.3 สภาพการผลการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักส่งเสริมการเกษตร ด้านเนื้อหา พบว่า นักส่งเสริมการเกษตรร้อยละ 97.8 ส่งเสริมความรู้ในเรื่องที่ทำเกษตร รองลงมา ร้อยละ 94.6 ส่งเสริมความรู้ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล และใช้ข้อมูลในการบริหารจัดการได้ ร้อยละ 94.6 ความรู้ด้านการจัดการกระบวนการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ร้อยละ 94.6 ความรู้เกี่ยวกับการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม และร้อยละ 94.6 ความรู้การจัดการของเหลือจากการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งอยู่ในระดับเท่ากัน

3.4 สภาพการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักส่งเสริมการเกษตร ด้านวิธีการส่งเสริม ผลการวิเคราะห์ การส่งเสริมการเรียนรู้แบบบุคคล พบว่า นักส่งเสริมการเกษตร ร้อยละ 90.2 มีการเยี่ยมเยียนที่บ้านและไร่นาแบบนิเทศ การส่งเสริมการเรียนรู้แบบกลุ่ม พบว่า นักส่งเสริมการเกษตร ร้อยละ 90.2 มีการฝึกอบรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ พบว่า นักส่งเสริมการเกษตร ร้อยละ 92.4 มีการส่งเสริมผ่านทางไลน์

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร

สมมุติฐานการวิจัยในครั้งนี้ คือ อายุ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ ประสบการณ์ในการทำการเกษตร การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ การได้รับการส่งเสริม การเตรียมการส่งเสริมการ

เรียนรู้ การได้รับการส่งเสริม การดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ การได้รับการส่งเสริม การประเมินผลการเรียนรู้ ความต้องการส่งเสริม ด้านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ความต้องการส่งเสริม ด้านเนื้อหาความรู้ และความต้องการส่งเสริม ด้านวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างน้อย 1 ปัจจัยมีผลต่อความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุความสัมพันธ์ของตัวแปรกับระดับความคิดเห็นต่อความรู้ที่ได้รับ ด้านเนื้อหาความรู้ (Y)

n=327

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (b)	t	Sig.
ค่าคงที่	0.484	1.832	0.068
X ₃ = การเป็นสมาชิกกลุ่ม (กลุ่ม)	0.256	5.486**	0.000
X ₅ = ประสบการณ์ในการทำการเกษตร (ปี)	0.690	7.549**	0.000
X ₇ = การได้รับการส่งเสริม ขั้นตอนการเตรียมการส่งเสริมการเรียนรู้ (จำนวนข้อ)	-0.397	-4.167**	0.000
X ₉ = การได้รับการส่งเสริม ขั้นตอนการประเมินผลการเรียนรู้ (จำนวนข้อ)	-0.173	-5.192**	0.000
X ₁₀ = ความต้องการส่งเสริม ด้านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย)	0.189	3.994	0.000
X ₁₁ = ความต้องการส่งเสริม ด้านเนื้อหาความรู้ (ค่าเฉลี่ย)	0.017	2.203	0.000
R ² = 0.603 Adjusted R ² = 0.595 SEE = 0.757 F = 4.853 Sig. of F = 0.028			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สมการทำนายแนวโน้มความคิดเห็นต่อระดับความคิดเห็นต่อความรู้ที่ได้รับ ด้านเนื้อหาความรู้ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร คือ $Y = 0.484 + 0.256X_3 + 0.690X_5 - 0.397X_7 - 0.173X_9 + 0.189X_{10} + 0.017X_{11}$

ซึ่งจากการศึกษา ปรากฏว่า Adjusted R² มีค่าเท่ากับ 0.595 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดอธิบายการผันแปร ของตัวแปรตาม คือ ระดับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร ได้ร้อยละ 59.5 ในตัวแปรอิสระทั้งหมด 12 ตัวแปร มีตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปร ที่มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตามในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ประสบการณ์ในการทำการเกษตร ความต้องการส่งเสริมด้านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ และความต้องการส่งเสริมด้านเนื้อหาความรู้ ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตามในเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ ขั้นตอนการเตรียมการส่งเสริมการเรียนรู้ และขั้นตอน การประเมินผลการเรียนรู้ ตามลำดับ

5. สร้างและประเมินโมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรในกลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

5.1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างโมเดลการส่งเสริมเรียนรู้ ของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรตามกรอบแนวคิด SMCR ของเบอร์โล่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) แหล่งข้อมูลแห่งการเรียนรู้ (Source) ประกอบด้วย สมาชิกในครัวเรือน สมาชิกเครือข่ายเกษตรกร เกษตรกรรุ่นใหม่ และอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ Tumhiran (2017, pp.5-14) ได้อธิบายว่า ผู้ส่งสาร (Source) หมายถึง ผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการเข้ารหัสข้อมูลข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับสารเพื่อผลในการสื่อสาร มีระดับความรู้ที่ดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลให้เหมาะสมและง่าย ต่อระดับความรู้ของผู้รับสาร

ตลอดจนมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับสารด้วย และโดยมีนักส่งเสริมการเกษตรเป็นนักจัดการเรียนรู้ และควรสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อรวบรวมผู้เชี่ยวชาญและเป็นแหล่งเรียนรู้ ในการเป็นผู้ประกอบการเกษตรให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ Yoprasit (2022, pp.51-60) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในการจัดการความรู้ในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวมกลุ่มชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์และระบุปัญหา/ สิ่งที่ต้องการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกและออกแบบและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้/กิจกรรม/นวัตกรรม

ขั้นตอนที่ 4 การจัดการเรียนรู้/กิจกรรม /นวัตกรรม ลงมือปฏิบัติตามแผน

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลสนทนาสะท้อนผลหลังการปฏิบัติ

2) เนื้อหาความรู้ (Message) องค์ความรู้ที่นำไปส่งเสริม ซึ่งได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสอบถามเกษตรกรรุ่นใหม่ และจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ มีดังนี้ คุณภาพสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย การจัดการธุรกิจและการตลาดผลผลิตทางการเกษตร กระบวนการเพิ่มผลผลิต กระบวนการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การแปรรูป และการขอ อย. นวัตกรรมทางการเกษตร และการทำตลาดออนไลน์

3) ช่องทางการส่งเสริม (Chanel) ประกอบไปด้วย 3 ช่องทาง ได้แก่ 1) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ (การเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง) โดยการเตรียมการเรียนรู้ เรียงลำดับตามความต้องการของเกษตรกร 2) การดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ และ 3) การประเมินผลการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้แบบกลุ่ม รองลงมา การส่งเสริมการเรียนรู้แบบบุคคล การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์

4) ผู้รับสื่อสาร (Receiver) คือ เกษตรกรรุ่นใหม่ โดยจะต้องมีความรู้และการปฏิบัติ ในแต่ละด้านดังนี้

4.1) ด้านการทำเกษตร ได้แก่ มีความรู้การเกษตรในเรื่องที่ตนเองทำอยู่ คุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค การจัดการกระบวนการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การผลิตที่ได้มาตรฐาน GAP GMP เกษตรอินทรีย์ หรือมาตรฐานอื่นๆ การจัดการของเหลือจากการผลิตที่มีประสิทธิภาพ การรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม และความรู้กระบวนการผลิต ที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

4.2) ด้านธุรกิจเกษตรและการตลาด ได้แก่ ความรู้ด้านการบริหารความเสี่ยงในธุรกิจและการตลาดสินค้าเกษตร ความรู้ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและใช้ข้อมูลในการบริหารจัดการได้ ความรู้ในการบริหารจัดการผลผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทาน ความรู้ในการวิเคราะห์วางแผน บริหารจัดการผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และความรู้ในด้านธุรกิจ และการตลาดผลผลิตทางการเกษตร

4.3) ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร เชิงบวก ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความต้องการส่งเสริม ด้านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ความต้องการส่งเสริม ด้านเนื้อหาความรู้เชิงลบ ได้แก่ การได้รับการส่งเสริม ขั้นตอนการเตรียมการส่งเสริมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

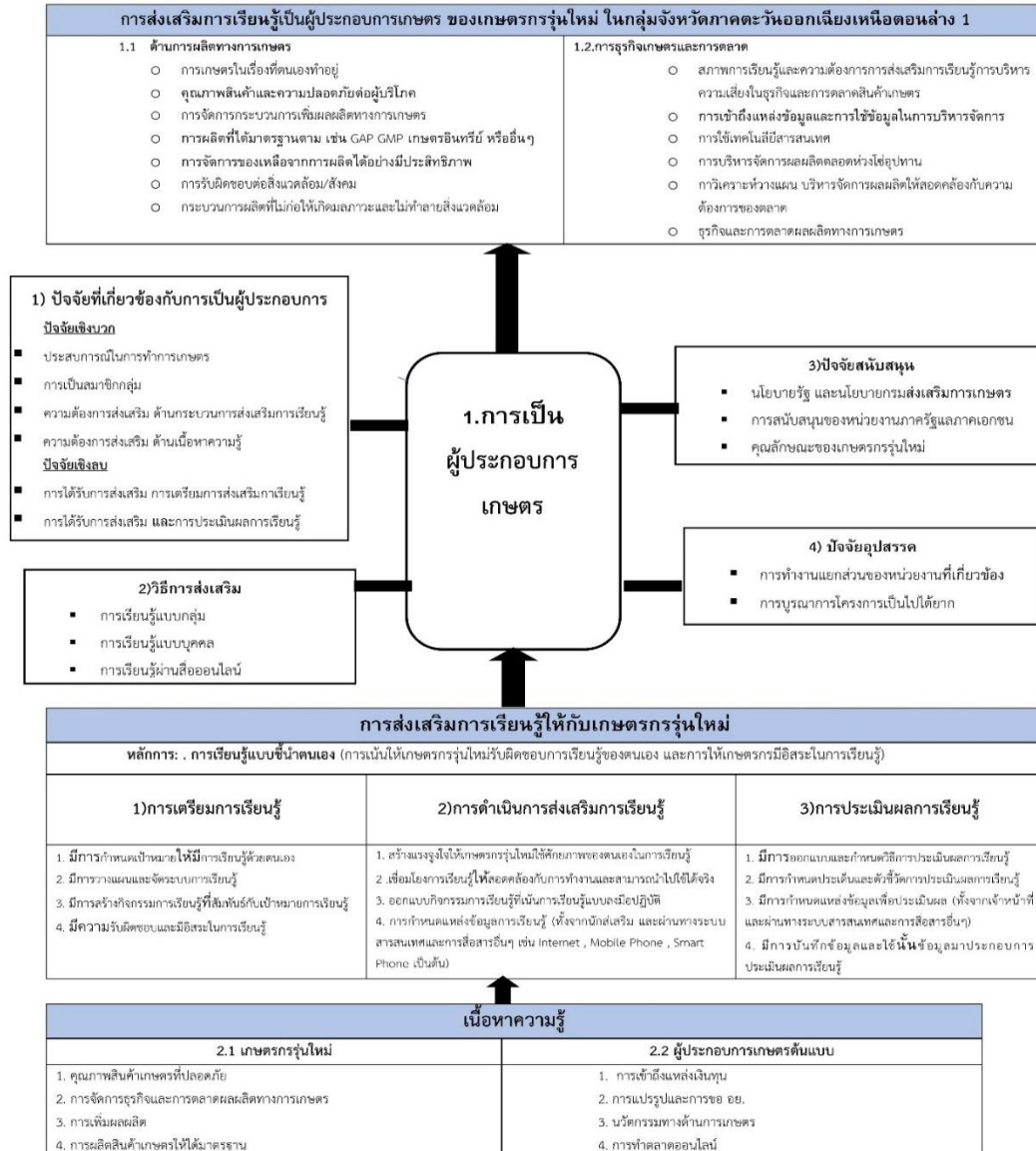
4.4) ปัจจัยหนุน ได้แก่ นโยบายรัฐ และนโยบายกรมการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

4.5) ปัจจัยอุปสรรค คือ การทำงานแยกส่วนกันของหน่วยงานต่างๆ เป็นเหตุให้การบูรณาการโครงการเป็นไปได้ยาก

5.2 ผลการประเมินโมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

การเพิ่มคุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นปัจจัยหนุน เนื่องจากเกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มีความรู้ ระดับการศึกษาสูง ทันสมัย สามารถใช้เทคโนโลยีได้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ จึงเหมาะสมที่เป็นปัจจัยหนุนในการส่งเสริม การเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้ประกอบการง่ายกว่า กลุ่มเกษตรกรอื่นๆ และให้แยกความรู้กับการปฏิบัติสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตร การเข้าถึงแหล่งข้อมูล และการใช้ข้อมูล

ในการบริหารจัดการให้เป็นข้อ้อยอีก 1 ข้อ คือ การมีความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านปัญญาประดิษฐ์ จากผลการประเมินโมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ประเมินความคิดเห็นต่อโมเดล พบว่าโมเดล มีความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ในระดับมากที่สุด

ภาพที่ 1 โมเดลการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

อภิปรายผล

1. กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ คือการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ ความต้องการ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากและตรงกับความต้องการของเกษตรกรรุ่นใหม่ ทั้งจากเกษตรกรผู้เป็นผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบ และจากผลการศึกษานักส่งเสริมการเกษตรกร โดยมีประเด็นเน้น ที่นักส่งเสริมการเกษตรต้องให้ความสำคัญมากขึ้น คือการเน้นให้เกษตรกรมีอิสระในการคิดและการตัดสินใจทางการเรียนรู้ ใช้การเรียนรู้ในการกำกับตนเองเป็นสำคัญ สอดคล้องสอดคล้องกับ Kusol and Samienpetch (2015, pp.166-168) ที่ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้แบบชี้นำตนเองโดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้แบบนำตนเองโดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการสอนคือ นักศึกษาต้องเป็นผู้จัดกระบวนการเรียน ด้วยตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียน การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน การวางแผนการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการและการประเมินผล เน้นให้นักศึกษาเรียนรู้หรือค้นพบความรู้ด้วยตนเอง มีโอกาสคิด ตลอดจน แสดงความคิดเห็น โดยมีกระบวนการวิจัย 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบนำตนเองโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ระยะที่ 2 ทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนา และระยะที่ 3 ประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบที่พัฒนา

2. เนื้อหาความรู้ที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริม กับความต้องการยังไม่สอดคล้องกันควรเน้นประเด็นด้านการจัดการธุรกิจและการตลาดผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเกษตรกรมีความต้องการในระดับมากที่สุดแต่ไม่ได้รับการส่งเสริมตามความต้องการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Low and MacMillan (1988, p.10) การตัดสินใจกล้าเสี่ยง การสรรหาปัจจัยการผลิต การสร้างนวัตกรรม ผู้ประกอบการ สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ทำให้เกิดผลตอบแทนด้านเศรษฐศาสตร์ (Stevenson, & Jarillo-Mossi, 1986, p.112) รวมทั้งทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน และได้รับผลตอบแทนทางการเงินที่มีผลต่อผลประโยชน์ของกิจการ (Covin, & Slevin, 1990, p.20; Scholthammer, 1982, p.25) ผู้ประกอบการทำหน้าที่ ใช้ทรัพยากรที่สอดคล้องกับโอกาสทางธุรกิจทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จและทำให้เศรษฐกิจเติบโต

3. วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ จากผลการศึกษาวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่าวิธีที่นักส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกรรุ่นใหม่ และผู้ประกอบการเกษตรสอดคล้องกันมากที่สุด คือวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ ผ่านช่องทาง เฟซบุ๊ก และไลน์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มและแบบบุคคลก็ยังจำเป็นอยู่เช่นกัน Malairat (2018, pp.102-103) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรตามแนวคิดเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้โดยการเข้ารับการอบรม ได้ศึกษาดูงานจากแปลง ค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตและสิ่งพิมพ์ต่างๆ นำมาปรับใช้ในการทำการเกษตรภายในพื้นที่ของตนเอง เช่นเดียวกับ Tanunchailert (2015, p.110) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรในจังหวัดพะเยา และ Boonyeam (2021, pp.185-186) ศึกษาโมเดลการส่งเสริมเกษตรอัจฉริยะในการผลิตพืชผักของเกษตรกรรุ่นใหม่ในภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่า ได้รับความรู้จากเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต ยูทูบ เฟซบุ๊ก โปรแกรมหรือแอปพลิเคชัน และไลน์ ตามลำดับ อาจเป็นเพราะเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคปัจจุบัน มีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายและมีประโยชน์ เป็นจำนวนมาก สามารถเข้าถึงได้สะดวก จึงทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อค้นหาข้อมูลข่าวสารและความรู้ ที่ตรงตามความต้องการได้สะดวกและรวดเร็ว

4. การเป็นสมาชิกกลุ่ม และประสบการณ์ จะทำให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรมากขึ้น จากการศึกษา พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ ต้องรู้จักการทำงานในระบบกลุ่มเครือข่าย ซึ่งผู้ประกอบการเกษตรต้นแบบทุกรายก็มีการดำเนินงาน แบบกลุ่มทุกราย และมีประสบการณ์ในการทำการเกษตร กล่าวคือ การลงมือปฏิบัติทดลองด้วยตนเอง เรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ไปกระจายสู่สมาชิกกลุ่ม ร้างกลุ่มเพิ่มอำนาจต่อรองทางธุรกิจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย จากผลการศึกษายังมีเกษตรกรรุ่นใหม่หลายรายที่ไม่ได้ทำงานในรูปแบบกลุ่มสอดคล้องกับทฤษฎีสถาน (Field Theory) ของเคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) Paenthongkam (2002, pp.26-35) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับพลังกลุ่มในแง่ของพฤติกรรม เมื่อเกิดกระบวนการกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่ม

จะมีการสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน มีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผนการทำงานร่วมกัน เรียนรู้ และปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน นำไปสู่การสร้างเครือข่าย

5. การเตรียมการและความถี่ในการประเมินผลที่มากเกินไปจะทำให้การเป็นผู้ประกอบการลดลง จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการเตรียมการและการประเมินผลเป็นปัจจัยเชิงลบต่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่เกษตรกรต้องการมีอิสระในการคิดและการตัดสินใจทางการเรียนรู้ ใช้การเรียนรู้ในการกำกับตนเอง เป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ Rattanathongkham (2013, pp.117-118) กล่าวถึง ขั้นตอนการเรียนรู้ โดยกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผนและจัดระบบการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจ การรับผิดชอบการเรียนรู้ และการมีอิสระในการคิดและการตัดสินใจทางการเรียนรู้ 2) การดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ การประยุกต์ความรู้ การสร้างแรงจูงใจ การใช้การเรียนรู้ลงมือปฏิบัติ การเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และการเป็นจุดเรียนรู้ และ 3) การประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีการออกแบบ และกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ การกำหนดประเด็นตัวชี้วัด การกำหนดแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ การบันทึกข้อมูล และการนำข้อมูลการประเมินผล การเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาอาชีพ

ข้อเสนอแนะ

1. กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ควรเป็นการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง จากผลการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ที่พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่มีการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง ดังนั้นนักส่งเสริมการเกษตร ควรนำหลักการและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง มาส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร โดยเน้นให้เกษตรกรมีอิสระในการคิดและการตัดสินใจทางการเรียนรู้ ใช้การเรียนรู้ในการกำกับตนเองเป็นสำคัญ

2. ส่งเสริมเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเพิ่มผลผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย มาตรฐานสินค้าเกษตร และการจัดการธุรกิจและการตลาดผลผลิตทางการเกษตร จากผลการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ และผู้ประกอบการเกษตร ต้องการความรู้หลักที่สำคัญ คือ คุณภาพสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย การจัดการธุรกิจและการตลาดผลผลิตทางการเกษตร กระบวนการเพิ่มผลผลิต กระบวนการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การแปรรูป และการขอ อย. นวัตกรรมทางด้านการเกษตร และการทำตลาดออนไลน์ นักส่งเสริมการเกษตรจำเป็นต้องจัดการส่งเสริม การเรียนรู้ ด้านเนื้อหาความรู้ตามที่เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องการให้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรมากขึ้นเช่นกัน

3. ควรส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ จากผลการศึกษาพบว่า ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกษตรกรรุ่นใหม่ จึงควรมีการสร้างสื่อสารสนเทศ สื่อออนไลน์ ที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประกอบการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้ศึกษด้วยตนเอง เพื่อที่จะได้นำไปฝึกทักษะ ก่อให้เกิดประสบการณ์ และเป็นผู้ประกอบการเกษตรต่อไป

4. นักส่งเสริมการเกษตรต้องจัดการส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบกลุ่ม จากผลการศึกษาพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นปัจจัยเชิงบวกในการเป็นผู้ประกอบการเกษตร นักส่งเสริมการเกษตรต้องจัดการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินงาน ในรูปแบบกลุ่ม เช่นวิสาหกิจชุมชน หรือนำเกษตรกรรุ่นใหม่ให้รู้จักและเชื่อมกับเครือข่ายอาชีพหรือองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กับธุรกิจของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้ประกอบการเกษตรเพิ่มมากขึ้น

5. ควรให้เกษตรกรรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร จากผลการศึกษาพบว่า การเตรียมการและการประเมินผลมากเกินไปทำให้การเป็นผู้ประกอบการเกษตรลดลง ดังนั้นนักส่งเสริมการเกษตรจึงควรให้เกษตรกรรุ่นใหม่ มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร เพื่อลดขั้นตอนที่ยุงยากและไม่จำเป็นกับเกษตรกรรุ่นใหม่ ทั้งนี้ หากมีการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ในด้านการเตรียมการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้กับเป้าหมาย การเรียนรู้ และในการส่งเสริมด้านการ

ประเมินผลการเรียนรู้ โดยการออกแบบ การกำหนดประเด็นและตัวชี้วัดการประเมินผลการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความเข้าใจของเกษตรกรรุ่นใหม่ ก็จะช่วยให้เกษตรกรรุ่นใหม่ยอมรับในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยการแนวทางการพัฒนาทักษะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการเป็นนักจัดการการเรียนรู้เพื่อเป็นส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตร ซึ่งจากงานวิจัยค้นพบเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ยังส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเนื้อหาความรู้ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรรุ่นใหม่
2. ควรศึกษาวิจัยเรื่องการจัดทำชุมชนวิชาชีพในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่สู่ผู้ประกอบการเกษตร ซึ่งจากงานวิจัยค้นพบว่าแหล่งเรียนรู้ในการเป็นผู้ประกอบการเกษตรยังมีไม่มากนัก และแยกส่วนตามบทบาทภารกิจของแต่ละหน่วยงาน

บรรณานุกรม

- Boonyeam, P. (2021). *An Extension Model for Smart Farming for Vegetable Production by Young Smart Farmers in Eastern Region of Thailand* (Doctoral Dissertation). Sukhothai Thammathirat Open University. Nonthaburi.
- Covin, J. G., & Slevin, D. P. (1990). New Venture Strategic Posture, Structure, and Performance: An Industry Life Cycle Analysis. *Journal of Business Venturing*, 5(2), 123-135.
- Department of Agricultural Extension. (2023). *Annual Action Plan 2024, Department of Agricultural Extension*. Bangkok: Department of Agricultural Extension.
- Integrated Provincial Administration Committee, Lower Northeastern Region Provincial Group 1. (2024). *Lower Northeastern Region Provincial Group Development Plan 1*. Lower Northeastern Region Provincial Group Strategy Management Office 1.
- Kusol, K., & Samienpetch, T. (2015). Self-directed Learning Ability as a Learning Outcomes of Problem-based Learning of Walailak University Nursing Students. *Journal of Nursing and Education*, 8(3), 127-138.
- Low, M., & MacMillan, I. (1988). Entrepreneurship: Past Research and Future Challenges. *Journal of Management*, 14, 139-161
- Malairat, P. (2018). *Guidelines for Farmer Development Based on the Concept of Young Smart Farmers in Ongkharak District Nakhon Nayok Province* (Master's thesis). Kasetsart University. Bangkok.
- Paenthongkam, S. (2002). *A Comparison of Learning Achievement in Marketing Principles of the Diploma Level Students Taught by Group Process Instruction and Conventional Approach* (Master's thesis). Silpakom University. Retrieved from <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/7315?attempt=2&locale-attribute=en>
- Rattanathongkham, S. (2013). *Teaching Publications, Systematic Teaching Design*. Retrieved March 19, 2024, from <https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/56web/11system56.pdf>
- Schollhammer, H. (1982) *Internal Corporate Entrepreneurship*. United States: Prentice Hall.
- Stevenson, H. H., & Jarillo-Mossi, J. C. (1986). Preserving Entrepreneurship as Companies Grow. *Journal of Business Strategy*, 11, 10-23.
- Tanunchailert, A. (2015). *Guideline for Developing of New Generation Farmers to be Agricultural Entrepreneurs in Phayao Province* (Master's thesis). Sukhothai Thammathirat Open University. NonthaBuri.

Tumhiran, C. (2017). Techniques Methods and Communication in Agricultural Extension and Development.

In *Agricultural Extension for Development Course Summary* (Unit 5). Nonthaburi: Department of Agriculture and Cooperatives Sukhothai Thammathirat Open University.

Yoprasit, B. (2022). Community of Practice and Professional Learning Community in Knowledge Management for Agricultural Extension and Development. In *The Practice Exercise set of Knowledge Management and Knowledge Transfer in Agricultural Extension and Development*. Nonthaburi: Department of Agriculture and Cooperatives Sukhothai Thammathirat Open University